

ԵՐԵՍ = աստառին հակադիրը, զգեստին արտաքին խաւը:

ԵՐԵՍՈՒՅ = Վր. արտաքուստ, կեղծեօք: “Երեսոնց սիրել”:

ԵՐԵՍ կրկնուած ձեւով կ’ըսուի “Երեսն երեսին է դերբ”:

ԵՐԵՍ բազմաթիւ ու այլազան առացուած ներ ու յատկաբանութիւններ կը կազմէ. — “Երես ելել” = համարձակել, ըմբոստանալ:

“Երեսը գալ” = յիշեցնել մատուցուած ծառայութիւնը, ամէցնել, տագնապի առիթ տալ. “անոր երեսը չիմ ի գար” — “Երես գար. ձնել”, մերժել խնդիրքը: — “Երեսը դէմ ձգել”, պնդել, չափազանց համարձակութեամբ խնդրել: — “Երես չունիմ”, չեմ համարձակիր, պատշաճից սահմանը անցած պիտի ըլլամ: “Երես ունիս ու... ամօթ չես համարիր...: — “Երեսն ի վար կանխ իմ մնացեր”, միթէ յաջողութիւնս, ապրոթսոս անկէ կը սպասեմ: — “Երեսը վար տալ”, կշտամբել: — “Երես տուանք աստառ կ’ուզէ”, շփացեր է, պահանջ կոտ, զփուարհաճ եղեր է: — “Երեսին ջուրը գնացեր է”, ալ չ’ամշնար: “Երեսէտ կ’ելլէ”, ասանկ գէշ բան մը քեզից կը սպասուի: — “Երեսին գիրը մարդ չէ տեսեր”, այն աղէկը շատ համեստ է: — “Երեստ շլրի”, “Երեստ ետի՛դ դառնայ”, անեծք է: — “Երեսի՛ մոր”, “Երեսի աղտ”, յանդիմանութիւն է: — “Երեսը պահել”, երեւան չեղել: — “Վարդով հով չի տար երեսին”, ծայրագոյն փափկութեամբ կը վարուի հետը: — “Երեսը ձուն (ձին) կու ձգէ”, յոյժ գունաթափ է: “Երեսը մխիթ է դարձեր”, շատ տալով է:

ԵՐԵՍ — բարդեր կը կազմէ: ԼՈՒՍԵՐԵՍ = խարտեալ գեղեցիկ: ՎԱՐԳ-ԵՐԵՍ = կարմրադեմ գեղեցիկ: ՍԵՒԵՐԵՍ = արհամարհեալ: ՀԱՒԵՐԵՍ, ՓԵՐԹ-ԵՐԵՍ = անաճով:

ԵՐԵՍԵԼ = վերին վրայ նոր մօրթ գոյանալ, բշխուիլ: “Երեսեր է”:

ԵՐԵՍՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ = կեղծաւորութիւն, շողջորթութիւն:

ԵՐԻԿ կամ արիկ, այր, ամուսին: ՍԵ. երկան, քչ. երկընէն:

ԵՐԿԱՆԷ = երկանքի քարերը, վերին եւ ներքին: “Երկանք քաշել”:

ԵՐԿԱՆ = երկայն, երկար. “Երկանաբուէ”:

ԵՐԿԱՆԷ = երկայնութիւնը. հակադիրն է “Լայնքը”:

ԵՐԿԻՐ = աշխարհ, մարդիկ, ընկերութիւն. “Երկրի ով խօսք տի հասցնէ”, “Երկրի բերան թող չիմի”, այս զէպքը:

ԵՐԿԻՄԱՐ = երկրամայր, ver de terre.

ԵՐՈՒԿ = այրող, եռ, “Երուկ ջուր”, “Իւթիւն երուկ է”, Ուղղագրելի է “Էրուկ”:

ԵՓ = եփեմ բային արմատը. “Եփէ դահլէ”, եփելէն դադրել կերակրոյ: “Կերակուրը եփ կ’ուզէ”, տակաւին (83):

ԵՓԵԼ ԹԱՓԵԼ = տուն պահել. տան եւ սեղանի հօգ տանիլ: “Եփող թափող մի չուներ”:

ԵՒ = “Եւը ձեւը”, կրկնութեան մէջ միայն կ’երեւնայ. “Եւը ձեւը կու ցուցնէ” = թէեւ որոշ բան մը չեն ըսեր, բայց կը գուշակենք:

(Ըրբանդիք)

Մ. Ս. ԳԱՐԻԷԼԵԱՆ

ԼԵՋԱՌԱՐԱՆԻ ԿԱՆՔ

ԳՐԵՑ

ՂՈՒԿԱՍ ԲԱԳԲՈՒՊԱՆԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆ

(Ըրբանդիք)

26.

1. Հայ. Իռց (Իկամ ուրմ) *qho-sk(h)is կամ *qho-skhos:էն նոյնպէս (s)eqə “կարել, -ի կը պատկանի, իսկ Զուր, Զուր, Զուր օր օր պատկանող ց-օր-արմատական մը կը ներկայացնէ, երկրորդ բառը -ը վերջաւորութեամբ Զուր *g(h)(ei) “գաւարակ ըլլաւ”էն սկզբնաբար *գաւարակ տեղէն նշանակած է:

2. Տրանս-Հայ. Իգոթի ց’ăkti “բաւական է” (= օգոթի է “լու է” Իգոթի-ի մէջ (առ օր-որ) Իրեն բացատրութիւն կը գտնէ:

3. Pedersen “Հայերէն եւ գրացի լեզուներ, էջ 57 Հայ. Իռցուրդ, Իռցի, Իռցական, Իռցաբաւական ուզած է *qhortu-էն բացատրել, համեմատելով սկզբ. kra-tu-ց “հօգեկան կարողութիւն, աւ. ara-tu-ց նպ. arad “միտք, բառեր, գուցէ իրաւամբ, բայց ինչպէս Իռց-Իռցական կը տեսնեն, կարելի է գուցէ Իռցուրդ-ը Իռցէն ալ բացատրել, հնդեւր. *qh-or-tu-ի մէջ (առ Խոր) է ձայնը Ի-ին ետեւ եւ -ին առջեւ > > հզաւնայով, ինչպէս ման (եղ. սեռ. մահճու) բառն ալ *mxtu-էն *մարն > ման եղած է, Իրբ բուն Հայ. բառ (Meillet ուզած է *մարնի մէջ *mxtu-էն պարս. է փոխ առն. *մարն > մարն) ձեւ մը տեսնել որ կարծիքին Bruggmann ալ համեմատել էր ԻԲ-ի մէջ), Հայ. Իռցուրդ “խաշեմ, իմաստ

տունն *ghortuientos հեղեւր. ձեւին կը համապատասխանէ ըստ իս:

4. Հայ. խորն-ը ա. խորանի է, որ վերջին ձեւն իրեն առնի խորանդ-էն եւ իրեննի վերջաւորութիւնն խորանի-էն ունի:

5. Ինչպէս տ. Բաշ իբր երկրորդ իմաստ առնող ալ կը նշանակէ, նոյնպէս մաճ. *lud* տ. «գաղ *lud-dá tenni*» ապա ընելն է մէջ «ապուշ ընել» երկրորդական նշանակութիւնն ընդունած է (Ֆու. Բ. մէջ *grue* «կուռնկն, խորդ, բառը (տ. Գառնա, մաճ. *darú*) ունի նոյնպէս, իբր երկրորդական նշանակութիւնն «ապուշ, պակասամտ»:

6. Ցաճկ. ապր-ը *abrud* «յախիթ» (ակն պատուական), նշանակութեամբ տուած է անունը *Aburdébanya* Ցրանսի վանից մէջ գտնուող տեղային անուան ուր մար. *bánysa* «հանք» կը նշանակէ, (հն. այսինքն սակի կը գտնուի եւ հանք ալ կայ): Ցաճ. ապր-ը ըստ իս — արտա- «տանձէ» համա. նշանակութեան վրայ ֆու. *perle* գ. *Perle* «մարգարիտ» միջ. լատ. **pirula* «տանձիկ»-էն, (տանձը պատուական ակնն ձեւն ունենալով):

27.

1. Հայ. աղ-նի — ա. — օղ-նի է, որ *օղ-նի-էն տեղափոխութեամբ յառաջ եկած է, նոյնպէս ար. օղ-նի «եղանկութիւն» արաբ. — հայ. մէջ փոխվով *dolvat* եղած է փոխվ-էն, փոխվ — քոթ-նի (եղ-նի)-ի պէս:

2. Հայ. ք-իտ «գիպուած բարի» յաճէ ձեւով արաբ. — հայ. մէջ ալ յառաջ կու գայ, ք. օ. Ինչքեւ ք-իտ — անի «երջանիկ է, ինչքեւ ք-իտը «ամուսինը (այբը)» Հայ. աստ-օր-նի պէս մաճ. մէջ ալ *bökezi* բարդութեան մէ կար, *bö* «առաւ», *kész* «ձեւն» նշանակելով:

3. Հայ. Խոն «կերակուր» կը նշանակէ Խոն-իբր «խոհարար, խոհարար»-ի մէջ († *Hübschmann*, Arm. Gr. I, 160 համ. 279) եւ — փեր ալ *փեր «ընդդէմ է պարս. *kar* «ընել» հայ. մէջ Խ-ով, Խեր (Խեր-ա-ի-բ) — փերացնութեան տակ:

4. Գուն. *λάμπω* «կը լուսաւորեմ», *λαμπρός* «լուսաւորեմ» **lāmpō*, **lāmpρός* նախահեղուցն կը համապատասխանեն, < հնագոյն **lāp-ros* **l(a)pn-ros*-էն, հմեռ. *λεπτα* «*laciata*», պրուս. *lapis* «քար», (Prellwitz U. ար. 174):

5. Հայ. Կըն (Կ-ա-արմ.) «խորան (tente)» — *Կըն-ը իբր բուն հայ. բառ **յըրնդն* հեղեւր. նախահեղուցն կը համապատասխանէ:

6. Հայ. օտք-առնի (*օտք-առնի) — օտք-առնի (*օտք-առնի) — էն է, բարդութիւնն օտք-առնի **psudō* հմեռ. յուն փսոժա, *ψυδρός*, ւ-ին վերաբերական կորստեամբ եւ փոխել բառերուն:

1. Հայ. Ի մէջ փոխվ-ն ինչ առնէ — անորով հնչուած է առաջին վանիկ-ի տի աղը:

(Ը-բ-ն-ի-ն-ի)

ՆՈՒՐԻՆԻ ԵՒ ՅՈՐԴԱՆԻ ԲԱՐԵՐԸ

Հանդէսի այս տարւան առաջին թիւին մէջ (էջ 9) Հ. Ն. Ալիքեան ընտելութեան առած էր հայերէն նախնիի եւ շարժողութեան շարժումը գնելէ յետոյ նախնիի բառին գործածութեան համար ինք վկայութիւն, կը յիշէ Հիւրիանի եւ Պատմականի կարծիքները այս մասին. Հիւրիանի Arm. Gr. I, 41 «չի համարակիր մեկնել ծագումը կամ իմաստով մը հանդերձել. ք. Պատմականի (Материалы для арм. слона, I, 20) կը միտի իմանալ «իշխան, զորավար, եւ նախնիական» իշխան պատասխարաց, Oberkommissar, կարելի է յիշել նաեւ Հայի. Բառ. որ նոյնը կը կցէ արաբ. *naṣār* «անձ, անհատ, զինուոր, բառին. Աստուծոյ դուրս ուրիշ ընտելութիւն ծանօթ չէ ինձ. Ըստ իս նախնիի փոխառեալ է պէլ. *nivēdāk* բառէն լատ. օրինի օ վերայ է եւ յիշ գառնայ ք. ասոր հետ հմեռ. *nivāṣayemi* «ծանուցանեմ», եւ արս. *nuvid* «աւետար, լուր» կազմուած *vid* արմատէն *ni* մասնիկով: Ըստ այսմ նախնիի բուն կը նշանակէ «ծանուցել, ազդարարող, հրապարակ», Հին ժամանակի երբ թագաւորէն հրաման կ'իջէր որ այս ինչ անձը կամ իշխանը արգելիք ներկայանայ, կային յատուկ պալատական պաշտօնեաներ որ կ'երթային նոյն անձին թագաւորական հրամանը յայտնելու եւ զայն պալատ առաջնորդելու: Այժմեան եակէրներու կամ արարողականներու նման պալատն մը: Առանց այս պաշտօնէին իրաւունք չկար մէկու մը ներկայանալ թագաւորին: Այս պաշտօնը միջին հիւրի կայ նաեւ Պարսկաստանի մէջ. նուիրալը գաւառանով մը զինեալ՝ իշխանին առջեւ կ'իջնայ եւ արգելք եղող օրդուրդը վանելով ու իշխանին ծածկայ բանալով՝ կ'առաջնորդէ պալատ: Այս պատճառով է որ մեր նախնիի բառը քանի մը տեղ դուրս է յս. *παρδούχος* «գաւառանակիր» ձեւին դէմ:

Մեր առած այս իմաստը շատ լաւ կերպով երեւան կու գայ Հ. Ալիքեանի յիշած մէկ քանի օրինակներէն. ինչ. Որպէս առաջին իշխանացն նախնիի եւ կարագետք եւ քարոզ (երէքն ալ իրարու գրեթէ համանիշ). Ոսկ. Ես. 439. Բարդըն առաջին ազաղակէն . . . աստի անտի նուիրալը հպարտացեալք ստիպեն ճեպի զնառնապաշտն ամբողջ ի բաց պարզեն. Բարս. Վեցոր. 86. Առանց նուիրակի մտցես առ իս համարձակութեամբ յապարանս պատուոյ թագաւորութեանս իմոյ: Լաբուր. 30. Ընդդէմը հայերէն նոր բառ մ'է, որ գործածուած է Թղթոյ գրքին մէջ՝ էջ 150, 168, 170 եւ Ուրա. Բ 60, 61—62, 64, իբր տիրոջս վրէժանէս քերթողի. Հ. Ալիքեան առաջին անգամ երեւան հանելով այս բառը, կուտայ նաեւ անոր մեկնութիւնը, իբր արս. *šar* «բաղաք, կամ *šaryh*» մեկնիշ գրքին եւ արաբ. «զորավար», զարեի էր աւելցնել նաեւ *šā'ir* «բանաստեղծ, քերթող», որ այնպէս ճիշտ կը համապատասխանէր վրէժանէսի իւրեւ իտիրոջին: Բայց թէ *šā'ir* եւ թէ *šārih* զուտ արաբերէն բառ լինելով (երկուքն ալ ի-ն-ֆ-ն-էն են *š' r* եւ *šrh* արմատներէն), չեն յարմարիր: Ուստի կը մնայ ընդունել